

Els temps han canviat

Mares i filles

En els últims quaranta anys el món de les dones ha fet uns canvis fonamentals. EL TEMPS ha volgut aproximar-se a aquests canvis des d'un punt de vista suggestiu: com veuen aquesta transformació una mare i una filla en la pròpia pell.

A molts pobles, encara es fàcil que en un carrer, dues dones, no les coneguin pel seu nom propi. Senzillament les coneixen per mare i filla. La simbiosi entre totes dues és tanta que ningú no és capaç de dissociar-les. És un gran misteri. La llegenda diu que mares i filles tard o d'hora acaben assemblant-se. ¿Les filles són el reflex de les mares? ¿Les mares s'encarreguen de reproduir motllos semblants? Aquestes preguntes han fet vessar molta lletra i construir teories diferents, sovint contraposades.

Però si una cosa és certa és que mares i filles en aquests últims quaranta anys han hagut de mirar-se en espills diferents. La incorporació en massa de la dona al món laboral n'ha estat un primer motor, però també és cert que tres segles de lluita feminista comencen a fer efecte. Els temps han canviat. I aquí dues dones ho diuen.

La mare no se sent paradigma de res. Va néixer abans de la guerra. No és el prototip de la seva generació, però tampoc no se n'allunya excessivament. Va tenir cinc fills: tres nois i dues noies. Quan accepta aquesta conversa sap que té coses a dir: per ella els temps sí que han canviat. Han canviat en la seva pell, i no pas per les arrugues que li recorren el rostre encara ple de bellesa i elegància. Sap que, els canvis, els ha fets ella i que no han estat fàcils. Sap que, en definitiva, ha estat ella qui ha encès les brases per-

què el foc cremés aspectes de la seva vida que al principi li havien semblat incommovibles. Això marca.

La filla se la mira amb complaença. Té 31 anys. Es pot dir que és filla dels 60; però, sobretot, se sent filla de la seva mare. La trentena li prova. Acaba de tenir una filla. El fil de la història continua. No veu tan clar que vulgui parlar. Potser el fet d'estrenar maternitat la fa sentir més insegura. Intueix que potser tot serà diferent. Però també se li noten més dubtes. La seva línia de sortida en la vida li venia marcada: es va fer gran sabent que la igualtat dona-home era irrenunciable. El camí corregut és llarg i mira enrere, però els matisos que hi ha d'afegir l'espanten, si més no una mica. La revolta és feta. Ara li toca d'institucionalitzar-la, de sedimentar les conquestes. Sap que això no és fàcil. Per això dubta, mentre mira la mare amb una admiració gens amagada.

BUFEN VENTS NOUS

En la primera cosa que es posen d'acord és que realment bufen vents nous. La mare comença recordant. El primer canvi important de la vida li va venir per la tecnologia. La rentadora va ser la seva primera conquesta. O el que li va permetre de plantejar-se la batalla. Finalment tenia una mica de temps. La filla hi asient amb el cap. Imaginar-se un món sen-

se rentadora li sembla de la prehistòria.

Cinc fills fa més de trenta anys no era res de gaire extraordinari. Però això no treu que la sensació fos de viure enmig d'una gran batalla: "Els deu primers anys van ser com la guerra. En dos anys i tres mesos vaig tenir tres fills. Al cap de deu anys, quan vaig posar-me a treballar, vaig adonar-me del que havia passat; i si hi penso molt, no m'ho acabo de creure. Per anar a comprar havia de deixar els fills sols i sempre anava amb l'ai al cor, tenia sempre un pes a dins. Però no tenia cap més opció que tirar endavant".

La filla de la mira i somriu. Per ella les coses han anat d'una altra manera. No ha tingut el primer fill fins al cap de vuit anys de viure en parella. Sempre ha compartit la feina de la casa amb el seu home. Mai no ha pensat a deixar de treballar per dedicar-se a la casa.

"Per mi -diu la mare-, casar-me no era una finalitat en la vida. No hi tenia cap obsessió. Però quan em vaig casar vaig deixar la feina. No sé per què. Era un procés que et venia donat, no te'l plantejaves. El meu marit, per exemple, no tenia un sou gaire bo, i en canvi mai no ens vam plantejar si jo podia continuar treballant. Quan vaig tenir el cinquè fill i vaig veure que m'absorbia igual que els altres quatre junts vaig decidir d'anar a treballar. També és cert que vaig poder portar-lo a la guarderia. Abans no n'hi havia.

Amb la Revolució Russa i la Primera Guerra Mundial es van confirmar alguns dels canvis que s'havien iniciat durant el segle XIX. La necessitat de mà d'obra va fer que les dones ocupessin els llocs de treball

que els homes havien d'abandonar per poder combatre. Un dels canvis més visibles d'aquestes noves necessitats va ser la profunda transformació de la vestimenta femenina, que va haver d'adaptar-se a les noves ocu-



pacions de les dones. A partir d'aquests anys, trobem moltes dones participant en diferents moviments reivindicatius, com l'alemanya Rosa Luxemburg, que va lluitar en favor del moviment obrer i que fou assassi-



Ara, també és cert que quan vaig trobar la feina no ho vaig dir ni al meu marit ni als meus pares fins dos dies abans. No sabia com reaccionarien i no volia que m'ho espatlessin. El meu marit va reaccionar prou bé. En canvi els meus pares no ho van veure amb bons ulls. Treballar va ser un gran canvi. A part la millora econòmica, em va fer adonar de moltes coses. Al cap dels anys m'he demanat si continuaria treballant, si no necessités els diners, i la veritat és que veig que sí. Entrar en contacte amb gent més jove, tenir un món propi m'ha anat molt bé”.

Aquesta autosatisfacció del pas endavant sembla haver marcat la filla. Se sent orgullosa de la mare i recorda els canvis que per a tots va significar que la mare treballés. La mare estava més contenta i anava més ben arreglada. Però la filla sorprèn la mare. “¿Saps que moltes amigues meves que tenen fills petits es plantegen si deixen de treballar?” La mare diu que sí, que ho ha sentit a dir a alguna de les seves companyes de feina, però que li sembla que són reaccions circumstancials, que no es farà el pas enrere.

LA PERPLEXITAT DELS HOMES DAVANT ELS CANVIS

Cap d'elles dues no pensa que es pugui tornar a enrere. Però sobretot la filla té el pressentiment que tot pot tornar a trontollar “Veig els homes perplexos i dèbils i, les dones, les trobo cansades, a vegades tenim ganes de tirar la tovallola”. Totes dues tornen a anar a l'una i es posen a riure. ¿Els homes, dèbils?. Riure franc, riure de complicitat. Totes dues canvien el riure per la reflexió aguda: “Són dèbils, però fan les lleis”.

1Els homes sovint són dèbils i ara a vegades van confosos: jo en conec que no poden suportar que la dona, la seva, destaquen en res. Aleshores les dones no tenen cap més remei que ser submises. Jo conec moltes dones del tot submises al marit”.

nada al 1919 per haver participat en les revoltes. Durant la guerra civil espanyola, algunes d'aquestes dones revolucionàries, com per exemple Frederica Montseny, van desenvolupar tasques de govern. La Segona Guer-

ra Mundial va obligar de nou a mobilitzar les dones. A més, les innovacions tecnològiques havien creat noves feines, algunes de les quals, com la de telefonista, van ser considerades des del principi “femenines”.

Una de les principals lluites de les dones durant el segle XX va ser en favor del dret de vot. Els moviments sufragistes es van estendre per tot el planeta. A partir del 1903 aquests moviments es van radicalitzar i van



lluitar amb totes les forces a fi d'aconseguir-ho. Malgrat tot, aconseguir aquest dret en algun país va trigar molt (Austràlia, 1901; Noruega, 1913; Rússia, 1917; Anglaterra, 1918 –per a les de més de 30 anys– i 1928;

Una altra diferència, que en el fons no ho és tant. La filla no ha conegut en la gent de la seva generació gaires submissons: "No conec cap dona de la meua edat totalment dependent del marit. En canvi, sí que en conec moltes que no estan contentes del grau de col·laboració de l'home en la feina de la casa. El 50% continua essent un somni".

La mare fa que sí amb el cap: "Jo tinc moltes amigues que es queixen. Les coses han canviat molt, però queda molt per córrer. Els homes t'aixequen la camisa. T'ajuden a anar a comprar, si els fas la llista, però, si a l'hora de menjar falta alguna cosa, t'ho reclamen, a tu, com si fossis l'única responsable".

La filla explica com l'ha marcada la mare en el seu grau de consciència. "Les discussions entre el meu pare i la meua mare m'han estat útils; em vaig adonar de moltes coses. Però com he dit abans, aquestes coses encara passen. Aquestes discussions es reproduïxen encara, potser per coses diferents. Perquè aquest procés de la igualtat a casa sedimenti i canviï definitivament potser han de passar trenta anys. A vegades no et sentis recompensada, perquè tot es tant lent".

MARES I FILLES, ¿PERPETUAR EL MOTLLO?

L'únic moment que la filla fa un retret a la mare és quan parlen de les diferències entre germans i germanes. "A les noies, ens ho has fet veure més clar que als nois, això de la igualtat. Els nostres germans no es comporten igual que els nostres marits. A ells, potser no els has exigit tant."

La mare retruca immediatament amb lucidesa. No es justifica. Té molt clar que ha passat: "Predicar no serveix de gaire. Si de cas el que compta és l'exemple. I l'exemple dels teus germans ha estat el teu pare. I l'exemple de les germanes he estat jo i aquí és on pots trobar la diferència". Segur la mare té raó: amb paraules

només es fan distàncies curtes, però poca cosa més.

Aquí sorgeix un nou tema de conversa. La relació mares i filles. "Jo no vaig intentar de fer-vos iguals a mi. En cap moment. Sempre he sabut que sou persones diferents". Una pregunta nova. ¿Us assembleu? Totes dues contesten al mateix temps que sí. "Jo, les meves filles, les veig més solidàries amb els més dèbils, menys egocèntriques. Sempre s'han dedicat als seus germans. Quan eren petites ja se'n cuidaven i ara continuen tenint-hi una relació protectora. També, les meves filles, les veig més fortes, amb més empenya i sobretot amb més tenacitat. Són més decidides". Una altra vegada sorgeix l'exemple de la mare. La filla només té una resposta: "T'ho hem vist fer a tu".

Tanta harmonia entre mare filla no és tampoc la norma. Elles se saben especialment còmplices d'una història teixida amb amor i que genera orgull mutu en totes dues bandes. Tot i així, la discrepància ha sorgit. I mentre en allò que és essencial semblen el fil conductor d'una mateixa història, en altres aspectes sí que han experimentat el xoc dels canvis de costums; canvis d'hàbits en la vida del cada dia. El principal abisme, la nit. "Ella, especialment em posava negra. De la nit, en feia dia. Això, jo no ho entès mai. Ara, tampoc no els he prohibit mai de sortir". Tornen a sortir els somriures de complicitat. D'història passada. Ara la filla no dorm, de nit, perquè la filla li plora, però sí que recorda que la mare se li posava nerviosa. "I tu, mare, ¿a quina hora tornaves?" Tornar molt tard era tornar a les dues; això era tardíssim.

L'AMOR NO TRUCA PER LA MATEIXA PORTA

El tema amorós també denota un canvi d'època. La mare, per l'època, es va casar gran. Als 30 anys. La filla, per l'època es va aparellar jove. En tenia 22. Si bé cap d'elles dues no ha seguit l'esquema esta-

blert, sí que els hàbits amorosos són completament distints. La filla abans d'aparellar-se va sortir amb molts xicots. La mare només va tenir pretendents. La conversa es relaxa. La mare reconeix que ha patit, però que sempre ha tingut confiança en els fills. Sempre l'han preocupada més les coses de la salut —no dormir, fumar massa—, que no pas les qüestions morals. En això, però, sí que els coses són diferents. Que la seva filla no s'hagi casat, que no hagi passat ni per la rectoria, ni pel jutjat, ara no la preocupa gaire. Però al principi se li va fer incòmode, sí.

Una incomoditat que segurament li venia més de l'entorn que no del fet mateix. El fet que el marit de la seva filla fos separat tampoc no li feia les coses gaire fàcils a l'hora d'acceptar la situació. "Més que no acceptar-la, aquesta situació, em preocupava. Ara, la veritat és que veig que la meua filla no és casada i viu bé; en canvi, altres filles d'amigues meves que s'han casat s'han separat per un tres i no res. De costar-me, em va costar. Però, com que m'ha semblat que cadascú ha de fer la seva vida, vaig deixar fer. Sempre hi ha algú que et recorda que la teua filla no és casada. Sobretot ara que m'han fet àvia, algú m'ho ha retret. Però, a mi, a hores d'ara això no m'afecta".

La truita s'ha girat. I en aquests aspectes és evident que moltes filles han influït les mares. Viure amb normalitat uns hàbits nous, que han trencat esquemes, pot ajudar a normalitzar els nous costums. En aquest sentit, aquesta mare i aquesta filla podrien ser un exemple de com les filles també han contribuït a fer que les mares siguin més liberals.

La filla, quan se'n va anar a viure amb la parella, no es va plantejar de formar una família. Volia viure amb l'home que estimava, sense demanar-se gaires coses, sense gaires projectes. Amb un intent de viure el dia a dia. En canvi la mare, reconeix que casar-se i no tenir fills no tenia gaire sentit per a ella. "No ho hauria pas

Estats Units, 1920; Espanya 1931, durant la segona república; Japó, 1950, Egipte, 1956 i Suïssa, 1971).

Els moviments feministes dels anys 60 van sorgir paral·lelament a altres moviments de protesta (estudiantils,

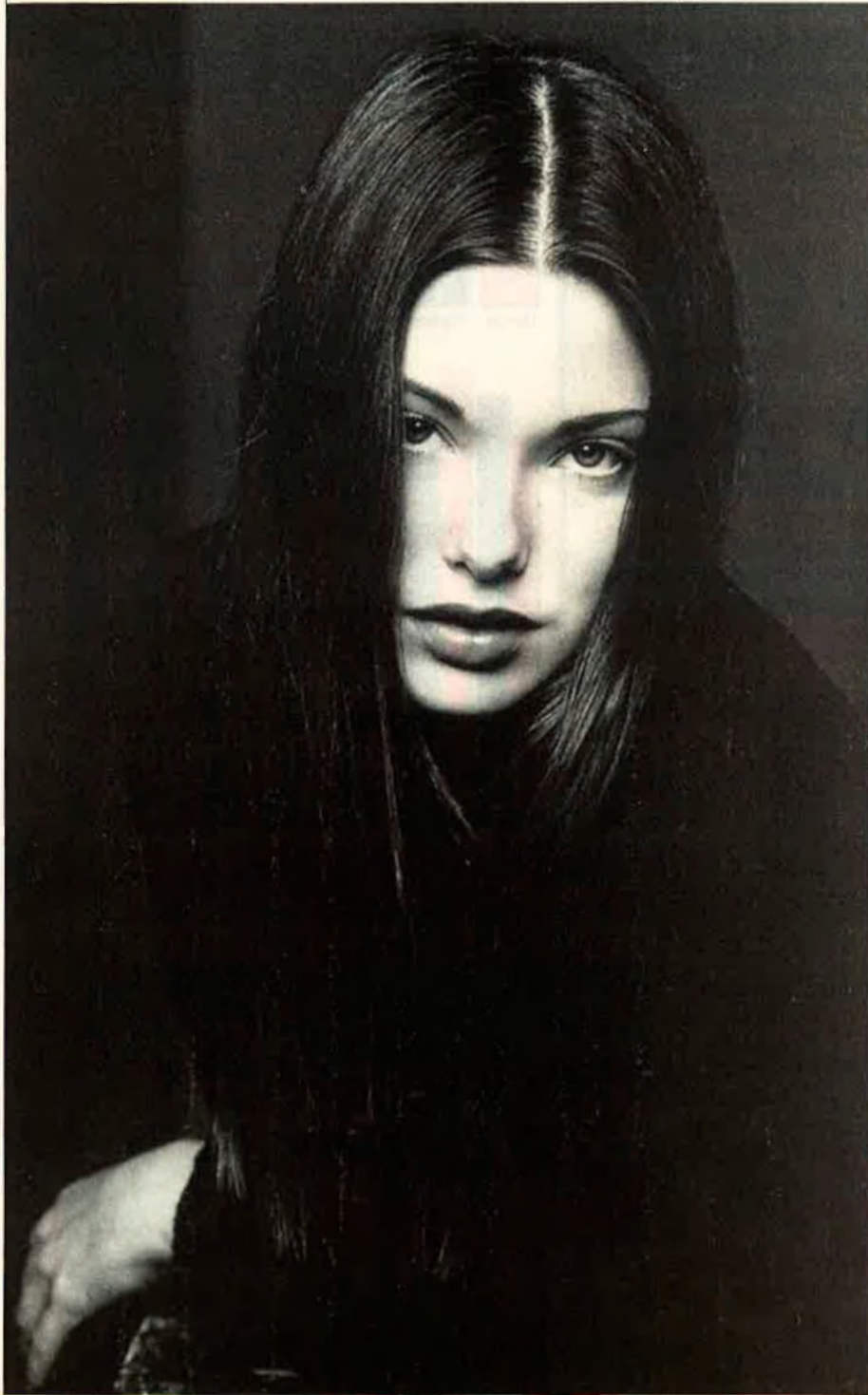


antiracistes, anticonformistes...) i van posar en evidència que, rere l'aparent igualtat que el liberalisme de després de la Segona Guerra havia imposat entre els sexes, s'amagaven moltes formes discriminatòries,

econòmiques, legals i sexuals.

A més, l'ús generalitzat de mètodes anti-conceptius va fer que per primer cop la dona tingués opció a escollir lliurement la maternitat, cosa que va revolucionar la seva funció

dins la societat i la seva relació amb l'altre sexe. Entre les precursorres d'aquest moviment, cal destacar les nord-americanes Kate Millet i Betty Friedan, que en l'obra *La mística de la feminitat* (1963) denunciava la



entès, això de casar-me i no tenir fills. Tot i les dificultats, estic ben contenta d'haver-ne tingut cinc".

Casar-se era sobretot fer una família, llavors. Ara casar-se és sobretot viure en parella.

Parlar dels pretendents de la mare ha estat una de les afeccions preferides de les filles. Però també és norma que les mares en facin una certa ostentació, sense arribar mai a cap concreció definitiva. Davant la periodista, encara menys. Per tant, no entrem en detalls.

La maternitat és un dels altres temes que sorgeixen en la conversa. Sembla que totes dues estan d'acord que les noies d'ara tenen més por de l'embaràs i del part que abans, tot i tenir més informació. Totes dues evocuen la valentia de les àvies davant les situacions difícils. La valentia llegendària de les dones. Però tampoc semblen disposades a fer-ne un mite. Les circumstàncies ho requerien. Sorpren com veuen de clar que les dones superen els homes en moltes coses.

Si el futur serà o no de les dones, no les preocupa. Intueixen que serà així, però que tot anirà molt lentament. Mentrestant semblen estar disposades a no baixar la guàrdia. A fer un front comú encara que les situacions siguin diferents. La conversa s'acaba. La néta en una altra estança reclama el menjar. No es mouen. El pare de la criatura prepara el biberó. "Això, a mi no em passava, diu la mare, però m'agrada molt que passi".

Li preguntem si no ha pensat alguna vegada que la seva filla hauria de portar la iniciativa de la casa. Diu un no rotund, però afegeix "Sé que, amigues meves, els espanta que la seva filla treballi massa hores i que els marits facin la feina de casa. A mi, no. Jo tinc la lliçó molt ben apresada. I estic molt contenta que, a la meva filla, les coses li vagin diferents. Jo vaig fer tard. Ella hi és a temps".

Elisa Galangau

situació degradant i alienant de la dona envoltada de totes les comoditats, però tancada a casa seva, aïllada i esclavitzada, o la francesa Simone de Beauvoir que en *El segon sexe*, tot i acceptar les diferències entre els se-



xes, planteja per primera vegada que això no ha de comportar desigualtats. En els països capitalistes, els assoliments més importants de les lluites d'aquells anys van ser el reconeixement de la igualtat dels drets en-

tre homes i dones; la despenalització de l'avortament (en graus molt diferents segons els països), i una consciència feminista que va arribar fins i tot a dones que no havien estat vinculades a cap moviment.

[Fonts: Eulàlia de Vega, *La mujer en la història*; Leonor Vain, *Evolución de los derechos de la mujer*; M. A. Capmany, *La dona a Catalunya*; Simone de Beauvoir, *El segon sexe*.]

D. T.